

יוצאים לאור: העברת ישראל לאחריות פיקוד מרכז של צבא ארצות הברית

אסף אוריון ואודי דקל

ב-15 בינואר פורסמה החלטת ממשל טראמפ להעביר את ישראל מאחריות פיקוד אירופה (EUCOM) לפיקוד המרכז של צבא ארצות הברית (CENTCOM), בעקבות 'הסכמי אברהם' וכחלק ממאמץ לקדם סידורי ביטחון אזורי נוכח איומי איראן. ההחלטה פורסמה ערב חילופי הממשל בארצות הברית, אולם למעשה, כמו הסכמי אברהם, היא הוציאה לאור יחסים עמוקים, נסתרים ומושכים בין הצדדים, ומצמצמת פערים בין מדיניות וארגון לבין הסביבה האסטרטגית המתהווה ולקראת הבאות. במעבר לפיקוד המרכז יתרונו רבים לארצות הברית, לישראל, לצבאות באזור ולשותפויות ביניהם, ולצדם אתגרים המחייבים מענה.

ב-15 בינואר [הודיע](#) הפנטגון על שינוי ב"תכנית הפיקוד האחד" UCP2020, שבמסגרתו תועבר ישראל מאזור האחריות של פיקוד אירופה (EUCOM - יוקום) לזה של פיקוד המרכז (CENTCOM - סנטקום). זאת, במסגרת בחינה המתקיימת כל שנתיים להערכת התאמת הפיקודים וגבולותיהם לסביבה המבצעית, לצמצם סיכונים ולהגן על האינטרסים של ארצות הברית ועל שותפיה. הוול סטריט ג'ורנל, [פרסם](#) באותו יום, כי הנשיא טראמפ הורה לאחרונה לפנטגון להעביר את ישראל לסנטקום, כדי לעודד את שיתוף הפעולה בינה לבין מדינות ערב נגד איראן, ולאור השינוי שהתחולל ביחסי ישראל באזור, לאחר עשורים של עוינות כלפיה מצד מדינות רבות שבאחריות סנטקום. [כאחרים](#), כורך המאמר את ההחלטה בשורת פעולות שנקט ממשל טראמפ בימיו האחרונים כדי לעצב את סדר היום של ממשל בידן. בצל המהומות המזעזעות שהתחוללו בקפיטול, ותחת מטח החלטות וצווים של הרגע האחרון, מובנת הנטייה לצבוע את כל החלטות הממשל היוצא במברשת פוליטית רחבה ושלילית, אולם העברת ישראל לאחריות סנטקום מצדיקה התבוננות מקצועית רחבה ועמוקה יותר.

העברת ישראל לסנטקום אינה בגדר חריג שבוצע במחטף, וב[תולדות](#) התוכנית הוכנסו שינויים רבים בעקבות התפתחויות אסטרטגיות וטכנולוגיות, שהצדיקו עדכון גבולות פיקודים אזוריים או הקמת פיקודים חדשים, כגון פיקודי הסייבר והחלל. סנטקום הוקם בינואר 1983 בעקבות הפלישה הסובייטית לאפגניסטן ב-1979, ואולי גם בשל המהפכה האסלאמית באיראן. הוחלט אז לא לצרף אליו את "מדינות העימות" ישראל, סוריה ולבנון, "כדי לשפר את האפקטיביות והאמינות שלו במגעיו עם מדינות ערביות ומוסלמיות אחרות", ושלושן נותרו לפיכך באחריות יוקום. ב-2004, לאחר הפלישות לאפגניסטן ולעיראק, אישר הנשיא בוש להעביר את סוריה ולבנון לסנטקום. ישראל נותרה אז באחריות יוקום, ולצידה הרשות הפלסטינית. שינוי גזרות בין פיקודים הוא אפוא חלק משגרת הפנטגון בהתאמת הארגון לסביבה האסטרטגית וביטוי להבשלת ההכרה בהשתנותה.

הפיקודים האזוריים מופקדים על כוחות צבא ארצות הברית ועל היחסים עם שותפיה במרחביהם. כך אחראי כיום יוקום, הממוקד ברוסיה ובאיומיה כלפי אירופה ונאט"ו, על תכנון

אסטרטגי ומבצעי, מבצעים, מודיעין, לוגיסטיקה, אימונים והדרכה, טכנולוגיה ורכש, ועל תיאום תחומים אלה עם שותפיו באירופה, וכן עם ישראל. תחום בולט בעשייה המבצעית המשותפת של יוקום עם צה"ל הוא הגנה מטילים, שבו פועלים יחדיו לתכנון, תיאום, תרגול, וקישוריות המערכים המבצעיים של ישראל עם אלו של ארצות הברית, ולעתים גם עם חברות נאט"ו נבחרות. אלפי חיילי צה"ל וצבא ארצות הברית בפיקוד אירופה נטלו לאורך השנים חלק במשימות משותפות, בשגרה ובחירום.

אולם גם בתחום ההגנה מטילים, המרשים בהישגיו, הסתמנו פערים במענה הכולל לאיום: בעוד שיוקום אחראי על הגנת ישראל, איום הטילים עליה מגיע ממרחב האחריות של סנטקום: הן אזורי השיגור מאיראן ועד לבנון ותימן, והן המרחב האווירי שבו נדרשת ישראל לפעול נגדם. סנטקום גם מחזיק ביכולות המודיעין והתקיפה הרלבנטיות של ארצות הברית. מענה מבצעי שלם לאיומים על ישראל מחייב שילוב מאמצים של צה"ל במקביל לסנטקום ויוקום, ועם מערכים אסטרטגיים נוספים בממסד ההגנה האמריקאי.

מה נשתנה?

לדברי הפנטגון, בעקבות הסכמי אברהם הבשילו התנאים להעברת ישראל לסנטקום. למעשה, כמו יחסי ישראל עם המפרציות, גם יחסי צה"ל עם סנטקום לא פרצו באחת ולא לאחרונה, אלא לאחר שנים של הבשלה שקטה ופרופיל שצמח בהדרגה. כמדווח, ביקור [רשמי](#) ראשון של מפקד סנטקום בישראל נערך באפריל 2018 על ידי גנרל ג'וזף ווטל, שפעל רבות לקידום יחסי הפיקוד עם צה"ל. גם [למפקד](#) הנוכחי, גנרל קנתי מקנזי, שהגיע לארץ פומבית בנובמבר 2019, לא היה זה ביקורו הראשון בישראל. ביקורים ומפגשים עם מפקדי סנטקום ומטותיהם נערכו כבר בראשית העשור שעבר. בראשית 2016 [פורסם](#) כי מתקיים ערוץ דיאלוג משולש של צה"ל ושני הפיקודים (ICE – IDF, CENTCOM, EUROM) בהובלת סגן הרמטכ"ל. ערוץ זה החל בחשאי כעשור קודם לכן, ונמשך מאז בהשתתפות מפקדים וקציני מטה, במפגשים שהתקיימו בעיקר בארץ ובמפקדות יוקום בגרמניה.

טיעון נפוץ בעבר נגד צירוף ישראל לסנטקום היה העוינות בין ישראל לערבים, והפגיעה באמונם בסנטקום אם ינהל יחסים ישירים עימה. טיעון זה, נכון לשעתו, איבד מזמן ממשקלו. כסימן לבאות, ב-2018 השתתף רא"ל איזנקוט [בכנס](#) רמטכ"לים שאירח יו"ר המטות המשולבים, גנרל ג'וזף דנפורד, לצד עמיתיהם מערב הסעודית, מירדן, ומשותפות נוספות ממרחב סנטקום. מפקד צבא לבנון, אף הוא במרחב סנטקום, בחר [להתריס](#) את הכנס. אולם מתיחות בין שותפים במרחב הפיקודי אינה ייחודית לישראל. המשבר הממושך בין קטר לערב הסעודית, איחוד האמירויות, בחריין ומצרים, שעל סיומו הוכרז לאחרונה, התנהל בין מדינות המארחות בסיסי סנטקום, וגם במרחב יוקום מתקיימים מתחים קשים בין טורקיה לשאר חברות נאט"ו.

יש [הטוענים](#), כי כאשר תקפה ישראל איומים איראניים כלפיה בעיראק או בסוריה, נהנה סנטקום ממרחב הכחשה בזכות השתייכותה ליוקום, וכעת יינטל ממנו מעטה זה. אך למעשה מופרך לטעון שהיחסים האסטרטגיים, המודיעיניים, הביטחוניים והצבאיים בין ארצות הברית לישראל יכולים להסתתר מאחורי גבולות גזרה פיקודיים. עשור הטלטלה האזורית, התרחבות ההשפעה האיראנית במרחב, המלחמה בסוריה ועליית דאע"ש הגבירו מאוד את הצורך בתיאום משופר בין סנטקום לצה"ל, ושיתוף במודיעין חיוני למבצעי. זה שנים ארוכות מנהל צה"ל את המערכה שבין

המלחמות במרחב סנטקום, ורמת התיאום ביניהם ללא ספק עמוקה בהרבה מהעדכונים שמעבירה ישראל לכוחות רוסיה בסוריה לצורך מניעת חיכוך. מקור המתחים בין פעילות ישראל לבין שיקולי סנטקום אינו בגבולות הגזרה הפיקודיים, אלא בפעילותם חוצת הגבולות של איראן ושלוחיה במרחב, ובחשש שכוחות אמריקאים באזור יותקפו בתגובה לפעילות ישראלית, בעיקר במזרח סוריה ובעיראק, וגם באיראן גופא.

השלכות המהלך – עוצמות וחולשות

בצד החיוב, הצטרפות ישראל לסנטקום תפשט את התיאום ושיתוף הפעולה עם כוחות ארצות הברית, המתקיימים כבר כיום, ותפתח פוטנציאל לאינטגרציה משופרת בתכנון, בהיערכות ובמבצעים. בנוסף, תסייע התצורה החדשה לארצות הברית לקדם קואליציה אזורית בהשתתפות מדינות ערב וישראל נוכח איומי איראן וגורמי סלפיה-ג'האדיה, ותאפשר פלטפורמה לקידום יחסי הביטחון בין בעלות בריתה וסידורי ביטחון אזורי בחסות אמריקאית בתחומי ההתרעה והמודיעין, לוחמה בטרור, הגנה אווירית, הגנה מטילים, אימונים וניהול מלאים. אלה יאפשרו גם להעביר בהדרגה חלק מנטל הביטחון באזור מכתפי ארצות הברית לכמה משותפיה. תחת מטרית סנטקום יהיה טבעי ופשוט יותר לצה"ל לקיים מגעים צבאיים עם גורמים באזור, להסתייע בצבא ארצות הברית לתקשורת עם צבאות שכנים, שאין עדיין עם מדינותיהם יחסי שלום, ולשפר את המענה האזורי לאיומים משותפים. צעד מתבקש יהיה להציב קציני קישור מצה"ל במפקדת סנטקום בבסיס חיל האוויר מקדיל בטמפה, פלורידה ואולי בעתיד אף במרכז למבצעים אוויריים בקטר.

בצד האתגרים, פיקוד אירופה נעזר בישראל כשלוחה מבצעית קדמית להפקת לקחים מבצעיים, וכמעט שלא נדרש ליישב מתחים בין ישראל לשותפותיו האחרות, למעט אולי טורקיה. בעתות חרום לישראל נמצא יוקום פנוי וקשוב לצרכיה, כולל בפריסת ספינות וסוללות הגנה מפני טילים ואספקת חימושים. מול סנטקום, שעתות חירום בישראל הן גם משברים במרחבו, תאלץ ישראל להתמודד עם שמיכת משאבים קצרה, ותתחרה בצרכי שאר שותפותיה של ארצות הברית וכוחותיה במרחב. הניסיון של יוקום ומערכות היחסים המבוססות של צה"ל עמו הם נכס יקר של שני הצדדים. על מנת למצות את פוטנציאל התועלת של המעבר, חשוב שישראל תשכיל לשמר את יחסיה וממשקי העבודה המעולים שלה עם יוקום במקביל למיסוד יחסיה עם סנטקום, ותסדיר מבעוד מועד אפשרות להמשיך ולהסתייע ביתרונותיו של יוקום גם בעת משברים ביטחוניים בעתיד ולאור תפקידו המרכזי בנאט"ו. נכון יהיה לשמר את ערוץ ICE גם לאחר שמילא את תפקידו ההיסטורי בקידום היחסים בין צה"ל לסנטקום בחסות יוקום. שאלה פתוחה נוספת היא מקומה של הרשות הפלסטינית בין הפיקודים.

אחרית דבר וראשיתו

צבאות הם ארגונים הנדרשים לפעול לקידום מדיניות במרחב אחריותם. המדיניות מתאמצת לרוב להדביק את המציאות המשתנה במהירות, בעוד המבנה הארגוני משתרך הרחק מאחור. על הפערים בין המדיניות והארגון לבין הסביבה המתהווה ניתן לגשר בתהליכים גמישים ובהבנה שבעיות חוצות גבולות מחייבות התמודדות פורצת מסגרות. כמו ישראל ומדינות המפרץ, השכילו צה"ל וצבא ארצות הברית לזהות בשלב מוקדם את האתגרים המשותפים להם ואת השותפים החיוניים כדי להתמודד מולם, ועבדו יחד בשקט. כשם שהסכמי אברהם הוציאו לאור יחסים

ענפים שהתנהלו שנים ארוכות בהיחבא, העברת ישראל לסנטקום היא הכרה רשמית של הפנטגון בחיוניות המהלך, לטובת האינטרסים והביטחון של ארצות הברית ושל בעלות בריתה באזור. אולם אחרי החתונה באים הנישואים, וההחלטה וההצהרות הן רק ראשית הדרך. על ישראל ושותפיה בארצות הברית ובאזור לממש בתבונה את פוטנציאל השלב החדש במערכת היחסים האיתנה, למצות את יתרונותיו ולצמצם את מגבלותיו, לתועלת כלל השותפים ולביטחונם.